

## Konference o budoucnosti vzpomínání v souvislosti s (nucenými) migracemi během a po 2. světové válce

Otázkám spojeným s výzkumem budoucnosti se dostává v posledních letech velké pozornosti. Zájem o budoucnost zásadním způsobem ovlivňují události posledních let (často spjaté s tematizováním krize) – např. klimatická změna, změny v geopolitickém uspořádání světa, ale i rozmach digitálních technologií. V souvislosti s výzkumem paměti hrají zásadní roli demografické změny, kdy odcházejí svědkové velkých historických událostí 20. století, jako byly 2. světová válka či holokaust, a je nasnadě se ptát mimo jiné na to, jak bude vypadat vzpomínání bez očitých svědků. Otázky spojené se způsoby vytváření představ o budoucnosti nejrůznějšími aktéry, kteří se pohybují na poli výzkumů souvisejících s tématem nucených migrací na konci 2. světové války a po ní, postavila do centra konference *Zukunftsorientierungen des Erinnerns. Das Beispiel „Flucht und Vertreibung“*, která se konala 2.–4. července 2025 ve Freiburgu im Breisgau. Téma „Flucht und Vertreibung“ („útěk a vyhnání“) nebylo zvoleno náhodně, neboť hlavním organizátorem konference byl Ústav pro kulturní analýzu Němců východní Evropy (*Institut für Kulturanalyse der Deutschen des östlichen Europa*), který se tomuto tématu věnuje dlouhodobě. Na organizaci konference se spolupodílel i Ústav pro empirickou vědu o kultuře na Univerzitě Alberta Ludwiga ve Freiburgu.

Konferenci zahájil fundovanou úvodní přednáškou *Tilman Kasten* (Freiburg) z pořádající instituce. Upozornil na to, že paměťové instituce, mezi které spadá i IKDE, mají vědecké vyrovnávání se s pamětí, vzpomínáním v popisu práce. Heslem současnosti se však stává budoucnost. Budoucnost je kapitálem, který může být využit různými aktéry ve společnosti, politice či ekonomice k prosazování vlastních cílů. Představy o budoucnosti zasadil Tilman Kasten do širších teorií časovosti a vyzdvihнул, jak se prosazují otázky po budoucnosti i v současných paměťových diskurzech. V souvislosti s generační obměnou je zcela legitimní přemýšlet o proměnách kultury vzpomínání. Otázky, které na počátku konference vyslovil, se týkaly nejen normativních výpovědí o budoucnosti/vzpomínání, ale zahrnuly i analytické otázky na to, jak takové normativní výroky vznikají. Ptal se například, jaké představy o budoucnosti jsou vyvolávány, když se mluví o „budoucnosti vzpomínky“? Kdy začíná taková budoucnost? Jak je oddělena od současnosti? Jaká očekávání a jaké předešlé zkušenosti mají na představy o budoucnosti vliv? Pomocí jakých strategií se budoucnost generuje? A jak se vztah vzpomínky a budoucnosti odráží v konkrétních praktikách, jednání nejrůznějších aktérů a institucí?

Na konferenci zaznělo dvanáct referátů, které se vztahovaly k vybraným tematickým těžištům. První referující byla *Jana Nosková* (Brno), která se věnovala multižánrovému festivalu Meeting Brno jako důležitému aktérovi paměťového aktivismu a jeho představám o budoucnosti (nejen) česko-německého smíření. Následující referát proslovala *Sandra Kreisslová* (Praha). Analyzovala dva příklady znovuožívání zaniklých obcí v českém pohraničí aktivisty z České republiky – tyto procesy zkoumala v rámci přístupů „heritage from below“. Poslední případovou studií první sekce zaměřené na lokální aktéry byl referát *Hans-Wernera Retteratha* (Freiburg) o vzpomínání na německé osídlenec v současné Gruzii.

Tematizování budoucnosti v životních příbězích se věnovala *Marketa Spiritová* (Mnichov). Ta upozornila na skupinu Němců z českých zemí, kteří byli doposud ve vědecké literatuře opomíjeni, a to na Němce odcházející z Československa především v 60. letech 20. století. Označila je za „neviditelné“, neboť se neidentifikují (a nejsou identifikováni) ani s kategorií „sudetských“ Němců, ani českých emigrantů do Německa. V rámci svého začínajícího výzkumu se ptala, jaká vyprávění chtějí zástupci této skupiny zachovat pro budoucnost.

Mimo pozornost přednášejících nezůstaly ani organizace tzv. landsmanšaftů. *Jana Paulina Lobe* (Bamberg) referovala o svém výzkumu

mezi Sudetoněmeckou mládeží, *Magdalena Abraham-Diefenbach* (Frankfurt an der Oder) se věnovala Haus Brandenburg jako typickému příkladu instituce zřízené jedním z landsmanšaftů, jejímž hlavním úkolem bylo sbírání materiálu a podpora „nezapomínání“, která ale v současné době nemá dostatečné financování, dostatek prostor, mladých lidí, ale ani potřebné know how, jež by zajistilo odborné zpracování sbírek shromažďovaných po několik desetiletí. V tomto okamžiku se obrací (nejen) tato instituce na vědecké kruhy s prosbou o vytvoření plánu své budoucnosti.

Další sekce byla věnována vzdělávání. *Felix Hinz* (Freiburg) hovořil o polsko-německé učebnici dějepisu, přičemž dokládal složitý proces vyjednávání obsahu této učebnice, a tím i pokusy o kodifikování určitých obrazů o historickém dění pro budoucnost. *Christine Absmeier* a *Mate Eichenseher* (Stuttgart) pak poukázali na Haus der Heimat v Bádensku-Württembersku jako příklad instituce patřící do infrastruktury vzpomínkové kultury. I taková instituce se však musí ptát, jak bude fungovat v budoucnosti jako místo vzdělávání a setkávání, přičemž „Flucht und Vertreibung“ se stává pouze jedním z témat. Východiskem se zdá dle obou referujících tematizování široce pojatého kulturního dědictví.

Jedna ze sekcí se věnovala také muzeím a jejich vizím do budoucna. *Stefan Zimmermann* (muzeum v pří-

rodě Kiekeberg) názorně ukázal, jak se toto muzeum od 90. let přizpůsobuje novým trendům a snaží se o zachycení současnosti, tzn. například v posledních letech zpřístupnilo v rámci své expozice v jedné nové ulici několik objektů dokumentujících obydlí od roku 1945, a to včetně ubikací pro nuceně vysídlené hned po 2. světové válce či typického domu zbudovaného nuceně vysídlenými v rámci nových sídelních celků v 50. letech 20. století. Budování takových expozic není samoúčelné – přivádí do muzea množství nových návštěvníků, vzbuzuje emoce a zároveň umožňuje i posilování regionálních identit nebo budování identit rodinných. Představy o budoucnosti paměťových institucí věnujících se tématu nuceného vysídlení a vznika-jících od 50. let 20. století v Německu analyzovaly ve vzájemné diskusi *Cornelia Eisler* (Oldenburg) a *Catherine Perron* (Paříž). Zaměřily se na tři okruhy témat: Jaké kolektivní orientace na budoucnost utvářely tyto instituce od 50. let (zde šlo tedy o diskusi o minulých budoucnostech)? Jak aktuální jsou tyto představy o budoucnosti v současnosti a o jakých orientacích pro budoucnost se nyní diskutuje? Přitom se dotkly nejen historických představ o budoucnosti, ale i otázek, které souvisí s ubýváním svědků (je legitimní i spolupráce druhé, třetí generace?), transnacionalizací a evropeizací vzpomínání v současnosti, kdy například některé sbírky nuceně vysídlených putují „zpět“ do zemí původu.

Poslední část konference byla věnována fikcionalitě a budoucnosti. *Brigitte Rigaux-Pirastru* (Angers) se věnovala hraným filmům s tematikou útěku a vyhnání (a následně integrace v Německu) natočeným v Německé demokratické republice i Německé spolkové republice od 50. let 20. století do roku 2000. Hledala rozdíly a shody v interpretaci minulosti i budoucnosti nuceně vysídlených v obou částech Německa ve zvoleném období v daném médiu, přičemž jako dva základní póly zvolila revanšismus a smíření. *Matthias Melcher* (Mnichov) ve svém příspěvku analyzoval počítačové hry týkající se 2. světové války jako prostředek utváření paměti budoucnosti. Upozornil na velkou oblibu počítačových her s historickou tematikou v současné době a přesvědčivě ukázal na polském a českém příkladu (produkce Instytut Pamięci Narodowej a Charles Games) odlišné přístupy tvůrců her – rozdíl dle něj spočívá mezi „nachspielen“ (přehrát s předepsanou interpretací historických událostí) a „spielen“ (hrát s možností zakoušení různorodých pohledů, možností a kontingence, tedy otevřenosti, nahodilosti historie).

Konference jistě nezodpověděla všechny v úvodním referátu načrtnuté otázky. Zajímavé bylo, že spíše než jednotlivcům se věnovala institucionálním aktérům a médiím, spíše než analýze minulých budoucností analýze těch současných. K tématu konference se ho-

dilo i její zakončení, když Tilman Kasten upozornil referující na to, že „v brzké budoucnosti“ očekává od autorek a autorů konferenční pří-

spěvky upravené do podoby studií – příští rok by měl být publikován konferenční sborník.

*Jana Nosková (Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Brno)*

## **The Conference Polyphonic Jewish Heritage: Negotiations, Constructions, Authorizations**

The conference, which explored the polyphony of Jewish cultural heritage through a range of topics, took place between 11 and 13 February 2025 at the Institute for Empirical Cultural Studies in Freiburg. The conference was jointly organized by Markus Tauschek and Laura Marie Steinhaus (Institute for Empirical Cultural Studies, University of Freiburg) as well Ina Henning and Frantz! Blessing (Music Department of the Institute of the Arts, University of Education Schwäbisch Gmünd). This collaboration took place within the framework of the DFG Priority Program *Jewish Cultural Heritage*.

Throughout the conference, past and present were frequently linked, thus providing an opportunity to question the evolution of social categories of difference. A central thread connecting the various talks, presentations, and lectures was the problematization of the one-dimensional conceptions of the category “Jewish”. The speakers attempted to navigate the tension between the need to (re) produce categories for the purpose of examinability and the problems

that “narrow” conceptions of Jewish (heritage) entail. The focus was on highlighting the ambiguities that are often simplified in the examined contexts. The following report outlines the contents of the conference, with reference to the different panels that structured the various presentations.

In the first panel, *Jewish Heritage and Culture of Remembrance*, Meyrav Levy presented her research on how Jewish life and cultural heritage are (re)presented in Bavarian museums. She concluded that the narration of Jewish history is often detached from dominant historical narratives such as the history of cities. Thus, an outsourcing of the representation of “Jewish” often takes place. Moreover, she discovered that “Jewishness” is often conceptualized and portrayed as predominantly religious or focused on persecution. Contemporary Jewish life practices are often overlooked, and everyday life and integration are not represented adequately.

Zuzanna Dziuban and Todd Sekuler examined the concept of *atopic heritage*, based on Roland Barthes’ notion of *atopy*. The speakers de-